

MÜHAZIRƏ DƏRSLƏRINDƏ INTERAKTİV METODLARIN TƏTBİQİ

LALƏ İSMAYILOVA,
Bakı Qida Sənayesi Kollecinin
Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimi

İnteraktiv təlim metodunun tədris prosesində tətbiq edilməsi Azərbaycan Respublikasının Təhsil İslahatı Programında göstərilən demokratikləşdirmə, diferensiallaşdırma, integrasiya və humanistləşdirmə prinsiplərini həyata keçirməyə imkan yaradır. Orta ümumtəhsil məktəblərində fərqli olaraq, orta ixtisas təhsili müəssisələrində ədəbiyyat fənninin tədrisi müəhazirə və seminar formasında təşkil olunur.

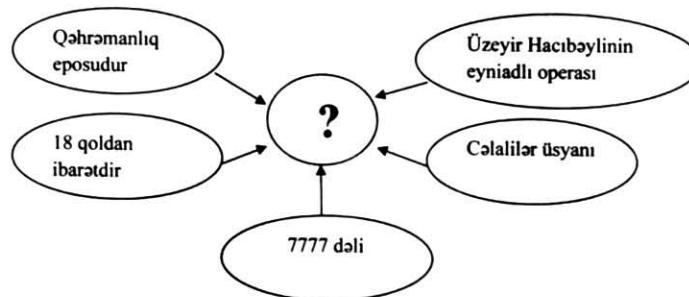
Tədris planlarına və programaya əsasən, "Koroğlu" dastanı və "Keçəl Həmzənin Qırati qaçırması" qolunun tədrisinə bir akademik saat (90 dəq.) ayrıılır. Belə geniş mövzunun qısa vaxt ərzində müəhazirə şəklində keçirilməsi monoton və yorucu olardı. Bu səbəbdən mən müəhazirə tipli dərslərdə də interaktiv metodlardan istifadə etməyə üstünlük verirəm.

Yeni mövzunun izahı :

Motivasiya. Problemin qoyuluşu.

Bu mərhələdə mövzunun adını almaq üçün "Anlayışın çıxarılması" metodundan istifadə edirəm.

Slayd üzərində iş aparlarkən səs fonu kimi "Koroğlu" uvertürası da səsləndirilir.

Tələbələr slayddə verilmiş anlayışları tədqiq edərkən kömək etmək məqsədilə həmin sözlərlə bağlı bəzi məlumatları onların nəzərinə çatdırıram. Bu yolla tarix, musiqi, coğrafiya fənləri ilə də əlaqə yaratmış oluram. Məsələn, Üzeyir Hacıbəyovun həmin operanı 1932-ci ildə yazdığını, əsərin librettosunun Həbib İsmayılova və Məmməd Səid Ordubadiya aid olduğunu qeyd edirəm. Həm də operanın ilk dəfə 1937-ci il aprelin 30-da Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında tamaşa yemək yoluyla təqdim edilmişdir.

Və yaxud: Cəlalilər hərəkatının Osmanlı imperiyasında XVI əsrin 90-cı illərində başlığını və sonralar Azərbaycan ərazisində yayıldığını tələbələrin yadına salıram.

Düşünürəm ki, bir bənd şeir də burada yerinə düşər:

Eposdur; hissələri
Adlanır həm də ki qol.
Məkanı Çənlibeldir,
Burda qoç igidlər bol.

KOROĞLU DASTANI

deyə

bilərsiniz?

* "Koroğlu" dastanındaki coğrafi ərazilər haqqında nəyi bilirsınız?

* Eposun mövzusu haqqında nə deyə bilərsiniz?

* Eposdakı hansı surətləri tanıyırsınız?

* Eposun quruluşu və bədii xüsusiyyətləri haqqında nəyi bilirsınız?

Tələbələr orta məktəbdə dastan haqqında öyrəndiklərinə əsaslanaraq, verilən sualları cavablandırırlar.

Cavablar əsasında BİBO cədvəli təqdim edilir.

Bilirəm	İstəyirəm bilim	Öyrəndim

Cədvəlin 1-ci sütununda tələbələr dastan haqqında bildiklərini qeyd edirlər.

> "Koroğlu" dastanı qəhrəmanlıq dastanıdır.

> XVII-XVIII əsr (intibah dövrünün) Azərbaycan ədəbiyyatının nümunəsidir.

> Dastan 18 qoldan ibarətdir.

> Əsərdə Nigar, Eyvaz, Dəli Həsən, Dəmirçioğlu və b. surətlər var.

2-ci sütunda bilmək istədiklərini qeyd edirlər:

- > “Keçəl Həmzənin Qıratı qaçırması” qolunun məzmununu və ideyasını.
- > “Keçəl Həmzənin Qıratı qaçırması” qolundakı surətləri.

Növbəti mərhələdə monitorda “Koroğlu” dastanı ilə bağlı slaydlar təqdim edilir. Bu zaman mən “KOROĞLU” eposunun toplanması, naşri, dastanın Orta Asiya, Türk variantlarının məzmunu haqqında geniş məlumat verirəm.

Eposun qolları haqqında məlumat verərkən də keçilmiş mövzular arasında əlaqə yaradır və məlumatları tələbələrdən almağa çalışıram.

Məsələn: “Ali kişi” qolunda Çənlibeldəki Qoşabulağın sehri xüsusiyyətləri haqqında danışarkən şifahi xalq ədəbiyyatının nağıl janrını tələbələrin yadına salıram. Tələbələr nağıllar haqqında bildiklərini söyləndikdən sonra Nizaminin “İsgəndərnamə” poemasında İsgəndərin zülmət diyarındaki dirilik suyunu axtarmağa getdiyi epizodu xatırladıram.

Və yaxud: “İstanbul səfəri” qolu haqqında məlumat verərkən Koroğlunun Nigar xanımın ardınca İstanbula getməyindən, qarşısına çıxan maneələrdən, həmin maneələri aşaraq Nigar xanımı Çənlibelə götirdiyindən bəhs edir, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanındaki “Qanlı Qoca oğlu Qanturalı” boyunu tələbələrin yadına salıram. Qanturalı da Koroğlu kimi evlənəcəyi qızın ardınca Trabzona yola düşür və müxtəlif maneələri aşaraq Selcan xatunu Oğuz elinə gəlin gətirir.

“Durna teli” (“Bağdad səfəri”) qolunun məzmunu ilə tələbələri tanış edəndə isə Koroğlunun və dəlilərinin qarşısına çıxan biçinçiyə kömək etmələri haqqında danışır, Nizami Gəncəvinin “Sirlər xəzinəsi” poemasındaki əməkçi insanlarla bağlı olan hekayətləri (“Süleyman və əkinçi”, “Kərpickəsən kişinin dastanı”) də onların yadına salmış oluram.

Dastan haqqında ümumi məlumat verildikdən sonra tələbələrə “Keçəl Həmzənin Qıratı qaçırması” qolunun məzmununu və ideyası haqqında məlumat verirəm. Eyni zamanda qeyd edirəm ki, bu dastan bizi öz tarixi kökümüzə bağlamaqla yanaşı, Vətəni necə müdafiə etməyi, döyüsdə necə qalib gəlməyi, düşmənlə necə münasibətdə olmağın yolunu göstərir.

Bundan sonra tələbələr qruplara bölünür və hər qrupa “Qıratın qaçırlılması” qolundan bir parça verilir.

Tələbələr ZİQZAQ metodu ilə qolun məzmununu öyrənirlər.

Qruplar qolun məzmununu öyrəndikdən sonra alt qruplardakı tələbələr doğma (əsas) qruplara qayıdır məlumat mübadiləsi aparırlar.

Qolun məzmunu ilə bağlı məlumat mübadiləsi yekunlaşdıqdan sonra nəticənin cıxarılması məqsədilə suallar verirəm:

- 1) “Keçəl Həmzənin Qıratı qaçırması” qolunun əsas ideyası nədir?
- 2) “Keçəl Həmzənin Qıratı qaçırması” qolunda Koroğlunun xoşunuza gəlməyən xüsusiyyətləri hansıdır?
- 3) Keçəl Həmzənin xarakteri haqqında nə deyə bilərsiniz?

Suallar əsasında müzakirələr yekunlaşdıqdan sonra qolun məzmunu ilə bağlı ümumiləşdirmə aparılır.

Ardınca “KOROĞLU” və “KİTABI-DƏDƏ QORQUD” eposlarının ümumi və fərqli cəhətlərini qeyd etməklə “VENN” diaqramı vasitəsilə biliklər aktuallaşır.

“KOROĞLU”

Azərbaycan millətinin formalasdığı dövr

Qəhrəmanlıq eposudur.
Hadisələr səfərlərdə baş verir.
Məskun olduqları məkan var.

“KİTABI-DƏDƏ QORQUD”

Azərbaycan xalqının formalasdığı dövr

Daha sonra isə dərsin əvvəlində verilmiş BİBO cədvəlini tamamlayırıq.

Öyrənilən bilikləri daha da möhkəmlətmək məqsədilə bir neçə test tapşırığına da müraciət edirəm.

1. “Koroğlu” dastanında xalq içərisində çıxmış, öz fərasəti, çətin vəziyyətlərdə çıxmış bacarığı ilə seçilən, həm mənfi, həm də bəzi müsbət cəhətləri ilə verilən obraz:

- A) Bəlli Əhməd B) Ərəb Reyhan C) Keçəl Həmzə
D) Dəli Həsən E) Dəmirçioğlu

2. “Həmzənin Qıratı qaçırması” qolu ilə bağlı səhv fikri seçin:

- A) Qolda Koroğlunun aldadılması təsvir olunur.
B) Dastanda “Məsləhətli don gen olar”, “El məsləhətini dinləyən ziyan çəkməz” fikirləri təbliğ edilir.
C) Koroğlu Toqatda bir qariya qonaq olur.
D) Koroğlu Toqatda olarkən durnalara müraciətlə başlayan qoşmasını söyləyir.
E) Qıratı qətirdiyinə görə Həmzə Dona xatunla evlənib böyük qazanır.

3. Qıratı qaçırmıq üçün Çənlibelə gələn Keçəl Həmzə ilə bağlı fikirlərdən biri doğrudur:

- A) Çənlibeldən Qıratı qaçırmışa nail olur.
- B) Özünü Koroğluya dəli bir igid kimi təqdim edir.
- C) Çənlibeldə Qırata qulluq edir.
- D) Keçəl Həmzənin Çənlibelə gələrkən gördüyü ilk iş qapı-bacanı süpürmək idi.
- E) Dəyirmando Koroğluya verdiyi sözün üstündə durmur.

4. "Koroğlu" dastanında "Həmzənin Qıratı qaçırması" qoluna aid deyil:

- A) Koroğlunun Keçəl Həmzəyə yazılığı gəlir.
- B) Nigar xanımın naməsini alan Koroğlu onu Çənlibelə götürir.
- C) Toqatlı Mahmud paşa qızını Qıratı kim götirsə, ona verəcəyini vəd edir.
- D) Keçəl Həmzə dəyirmançını aldadaraq paltarını alıb geyinir.
- E) Mahmud paşa evində məclis qurur.

Test tapşırıqları müzakirə edilir və doğru cavablar müəyyənləşdirilir: 1. C 2. D 3.

D 4. B

Dərsin sonunda müasir dövrlə əlaqələndirmə apararaq Qarabağ müharibəsini qeyd edirəm. Mayası xalq qəhrəmanlarımızın igitlikləri, mərdlikləri ilə yoğrulmuş və vətənimizin ərazi bütövlüyü uğrunda döyuşmuş Azərbaycanın Milli Qəhrəmanlarını da yada salıram. "Çənlibel" mahnısının sədaları altında onlara ünvanlanan müraciəti tələbələrdən birinə uca səslə oxuduram. "Ey xalqımın Koroğlu nərəli, Babək qeyrətli, Nəbi hünərli ər oğulları! Əminik ki, vaxt gələcək, Koroğlu babamız kimi nərə çəkib düşməni susduracaqsınız və biz yenidən o doğma yerlərə qayıdacaqıq. O gün çox yaxındır. İtirilən torpaqlarımızı, Qarabağımızı, Şuşamızı sizdən istəyirik".

Seminar üçün yaradıcı tətbiqetmə :

- 1."Koroğlu" türk xalqlarının qəhrəmanlıq eposudur.
2. "XXI əsrin Koroğlusunu necə olmalıdır?"

Seçimi tələbələrə həvalə edərək mövzular əsasında məruzə hazırlamağı tapşırıram.

ƏDƏBİYYAT

1. P.Əfəndiyev, "Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı, 1981
2. İ.Abbaslı B.Abdulla Koroğlu. Bakı 2005
3. S. Ağabəyli, "Koroğlu" dastanında xalq inciləri. Bakı, 2008
4. Ə.Səfərli X.Yusifov, "Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı". Bakı, 1982